det bekleyen kadınların ağır başlılıklarını koruyup yeni evlilik teşebbüsünde bulunmamalarını emreden âyet de (el-Bakara 2/235) göz önüne alındığında, ihdâdda yas tutmaktan ziyade evlilik hazırlığı sayılabilecek tutum ve davranışlardan kaçınma yükümlülüğünün ağır bastığı söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Talâk", 46-49; Müslim, "Talâk", 58-67; Ebû Dâvûd, "Talâk", 43; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Kamhâvî), II, 118-119; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, Kahire 1390/1970, XI, 655-667; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, II, 149-150; Kâsânî, *Bedâ'i'*, III, 208-209; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, Kahire 1389/1969, VIII, 154-159; Nevevî, *Ravżatü't-tâlibîn* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd – Ali Muhammed Muavvaz), Beyrut 1412/1992, VI, 382-385; İbn Cüzey, *Kavânînü'l-ahkâmi'ş-şer'iyye*, Beyrut 1979, s. 263-264; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, VII, 148-153; Şevkânî, *Neylü'l-evtâr*, VI, 328-335; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr* (Kahire), III, 530-533; M. Yûsuf Mûsâ, *Ahkâmü'l-ahvâli'ş-şahsiyye*, Kahire 1378/1958, s. 355-356; Cevâd Ali, *el-Mufassal*, V, 557; M. Mustafa Şelebî, *Ahkâmü'l-üsre fi'l-İslâm*, Beyrut 1397/1977, s. 662-663; Vehbe ez-Zühaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, Dımaşk 1404/1984, VII, 659-663; Bilmen, *Kamus*², II, 388-389; Mustafa el-Adevî, *Câmi'u ahkâmi'n-nisâ'*, [baskı yeri yok] 1415/1994 (Dârü's-sünne), II, 7-50; "İhdâd", *Mv.Fİ*, III, 213-222; "İhdâd", *Mv.F*, II, 103-114.

MUSTAFA BAKTIR

İHDAS
(الإحداث)

Bir nesneyi yokken sonradan yaratmak anlamına gelen ve kâinatın yaratılışını ifade eden kelâm terimi (bk. YARATMA).

İHFÂ
(الإخفاء)

Bir tecvid terimi.

Sözlükte "gizli olmak" anlamındaki **hafâ'** (**hufye**) kökünden türeyen ve "gizlemek, örtmek" mânasına gelen **ihfâ**, tecvid ilmindeki yaygın tanımıyla sâkin nûn veya tenvini şeddeleme yapmadan, ancak gunne sesini de koruyarak izharla idgam arası bir sesle okumadır. Tenvin veya sâkin "nûn"dan sonra ت ، ث ، ج ، د ، ذ ، ز ، س ، ش ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ف ، ق ، ك harflerinden birinin bulunması durumunda uygulanan bu ihfâ dil ihfâsı olup tenvin veya sâkin nûn okunurken dil "nûn"un zâtî mahrecinden ayrılarak gunne ile icrâ edilir: فتح قريب ، من شكر ، أنزل gibi. Tenvinle sâkin "nûn"un ihfâ harfleri denen bu harflerden önce gelmesi durumunda ihfâ edilmesine gerekçe olarak "nûn"un bu harflere idgam edilecek kadar yakın, izhar edilecek kadar uzak bulunmaması gösterilmiştir (Dânî, s. 117). Kırâat-i aşere imamlarından Ebû Ca'fer el-Kārî hâ (خ) ve "gayn"ı da ihfâ harflerinden saymış, meselâ هل من خالق غير الله (Fâtır 35/3) âyetinde olduğu gibi bu tür yerlerde sâkin nûn ve tenvini ihfâ ederek okumuştur. Sâkin "mîm"den sonra bâ harfi geldiğinde çoğunluk bu "mîm"i de ihfâ ederek (dudaklar tam bastırılmadan) okumuş ve buna dudak ihfâsı denmiştir: ربّهم بهم ، ترميهم بحجارة gibi (İbnü'l-Cezerî, I, 222).

İhfânın genel tanımı kapsamına girmemekle beraber harekenin ihfâsından da söz edilmiştir. Kur'an'ın bazı kelimelerindeki belli harflere ait harekelerin tam olarak belirtilmeksizin okunmasından ibaret olan bu ihfâ için **ihtilâs** terimi de kullanılmıştır: لا تأمنّا ifadesindeki (Yûsuf 12/11) birinci "nûn"un hafif bir sesle ötreli olarak, يتقه (en-Nûr 24/52) ve يرضه (ez-Zümer 39/7) kelimelerindeki "hâ"ların kesre ve zammelerinin hafifçe belirtilerek okunması bu çeşit ihfânın örnekleridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kāmus Tercümesi, "hfy" md.; Mekkî b. Ebû Tâlib, *er-Ri'âye* (nşr. Ahmed Hasan Ferhât), Amman 1404/1984, s. 267-269; Dânî, *et-Tahdîd fi'l-itkān ve't-tecvîd* (nşr. Gānim Kaddûrî el-Hamed), Bağdad 1407/1988, s. 98, 102, 117; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 222; II, 22-23, 26-27; a.mlf., *et-Temhîd fî 'ilmi't-tecvîd* (nşr. Gānim Kaddûrî el-Hamed), Beyrut 1407/1986, s. 168-171; Gānim Kaddûrî el-Hamed, *ed-Dirâsâtü'ş-şavtiyye 'inde 'ulemâ'i't-tecvîd*, Bağdad 1406/1986, s. 446-453, 456-458.

ABDURRAHMAN ÇETİN

el-İHKÂM
(الإحكام)

İbn Hazm'ın (ö. 456/1064) fıkıh usulüne dair eseri.

Tam adı *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm* olan eser müellifin diğer bazı kitaplarında *el-İhkâm li-usûli'l-ahkâm* şeklinde de geçer (*el-Muhallâ*, I, 75; *Nübzetü'l-kâfiye*, s. 75; ayrıca bk. Zehebî, XVIII, 195). Zâhirî mezhebinin ikinci kurucusu ve teorisyeni kabul edilen İbn Hazm'ın genel anlamda fıkıh usulü alanına giren bu temel eseri, zâhirci düşüncenin ve literal anlamcılığın anlama ve ictihad metodolojisine dair günümüze ulaşan ilk sistematik kitap olarak bilinmektedir. Şeriatın usul ve fürû diye bölünemeyeceğini, şeriatın tamamının usul olduğunu ileri sürmesi (*İhkâm*, VIII, 115) ve eserinde "fıkıh usulü" tabirini kullanmaması ilk bakışta İbn Hazm'ın amelî, itikadî ayırımı yapmaksızın bütün şer'î hükümlerin aynı metodolojiyle ortaya konulabileceği görüşünde olduğu izlenimini vermekle birlikte *el-İhkâm* bütünüyle fıkıh usulünün konularını içermektedir.

el-İhkâm'ın, *et-Takrîb li-haddi'l-mantık* ve *el-Fasl*'dan sonra yazıldığı ve İbn Hazm'ın olgunluk dönemi eseri olduğu bilinmekle birlikte hangi tarihte kaleme alındığı tam olarak belli değildir. Ancak Berberîler'in Kurtuba'da (Cordoba) yönetimi ele geçirmesi sırasındaki bir olaydan (III, 67) ve imamın gaybetinin üzerinden 170 yıl geçtiğinden bahsedilmesi (I, 13) gibi ipuçlarından hareketle *el-İhkâm*'ın 430 (1039) yılı civarında yazıldığı neticesine ulaşılabilir.

İbn Hazm'ın daha önce icmâ meselesine, eski fakihlerin görüşlerindeki çelişkilere, fıkhın bütün konularına ilişkin kitaplar yazmış olması *el-İhkâm*'daki fikirlerinin teorik düzeyde kalmadığını, süzgeçten geçirme ve test etme çabasının sonucunda ortaya konulduğunu gösterir. Temel görüşlerinin bulunduğu üç önemli eserinin yazılış sırasını ve bunların içeriklerini kendisi şöyle açıklamaktadır: "*et-Takrîb*'de genel olarak istidlâl keyfiyeti, araştırılan her konuda hakkın bâtıldan ayırt edilmesine yarayan burhanın çeşitleri üzerinde durduk. Bu kitap hakkın alâmetlerini bilmek için bir asıl mesabesindedir. *el-Fasl*'da ise insanların benimsediği farklı din ve mezheplerin doğrusunu *et-Takrîb*'de esaslarını verdiğimiz burhanlarla açıkladık. Daha sonra *el-İhkâm*'ı yazdık ve bunda da bizi mükellef tuttuğu ibadet ve insanlar arasında hüküm verme gibi hususlarda Allah'ın muradını, yine *et-Takrîb*'de ortaya koyduğumuz burhanlarla açıklamayı amaçladık. Bu kitap, insanların dinî ahkâmın esasları konusundaki ihtilâflarını içermektedir" (*el-İhkâm*, I, 8).

İbn Hazm, *el-İhkâm*'da kendi metodolojisini oluşturmanın yanında daha ağırlıklı olarak kendi zamanına gelinceye kadar ortaya çıkmış, sistemleşmiş ve yayılmış olan diğer usulî yaklaşım ve görüşleri eleştirmeyi hedeflemiştir. Bu sebeple eserin büyük bir bölümü önceki ekollerin görüşlerinin tenkidine dairdir. Nitekim kitabın özeti mahiyetinde olan, muhaliflerin tenkidine fazla yer vermeden sadece kendi görüşlerini açıkladığı *en-Nübzetü'l-kâfiye* adlı eseri *el-İhkâm*'ın yakla-